

הכשר כלי מדין

כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר אך במי נדה יתחטא וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים. (במדבר כה, ז)

למה לא נצטוו על הכשר כלים במלחמת סיחון ועוג

הנה אחרי מלחמת מדין ולקחת השלל, נצטוו על דיני הכשר כלים, הגעלה וליבון, וטבילת כלים. והק' הראשונים קושיא עצומה, הרי לפני מלחמת מדין כבר היה מלחמת סיחון ועוג, וגם אז לקחו להם שלל, ומדוע לא נצטוו אז על דיני הכשר כלים. ובספר דעת זקנים מבעלי התוספות תי', ששאר מלחמות היו בשדה ולא היו שם כלי תשמישי בית, אבל כאן שהמלחמה היתה במדין ושללו הבתים, הוצרכו להזהר על גיעולי עכו"ם.

והרמב"ן תי' וז"ל והטעם, כי סיחון ועוג מלכי האמורי הם וארצם מנחלת ישראל היא, והותר להם כל שללם אפילו האיסורים דכתיב (שם ו, יא) ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאה, ואמרו רבותינו (חולין יז, א) קדלי דחזירי אשתרי להו, אבל מדין לא היה משלהם ולא לקחו את ארצם, רק לנקום נקמתם הרגו אותם ולקחו שללם ולכך נהג האיסור בכליהם.

היתרא דקתלי דחזירי

והנה בעיקר ההיתר של קדלי דחזירי נחלקו הרמב"ם והרמב"ן. הרמב"ם כתב (פ"ח ממלכים ה"א) וז"ל, חלוצי צבא כשיכנסו בגבול העכו"ם ויכבשום וישבו מהן מותר להן לאכול נבלות וטרפות ובשר חזיר וכיוצא בו, אם ירעב ולא מצא מה יאכל אלא מאכלות אלו האסורים, וכן שותה יין נסך, מפי השמועה למדו ובתים מלאים כל טוב ערפי חזירים וכיוצא בהן עכ"ל. ובדברי הרמב"ם האלה נאמרו שלשה חידושים. א) שההיתר כולל כל מלחמה שבנ"י לוחמים, ולא רק מלחמת כיבוש א"י. ב) שרק מתוך הדחק הותר להם, וכמו שכתב אם ירעב ולא מצא מה יאכל. ג) דאפילו יין נסך מותר.

אכן הרמב"ן בפרשת ואתחנן (ו, י) חולק על הרמב"ם בשלשה ענינים אלה וז"ל, ואין זה נכון, שלא בשביל פקוח נפש או רעבון בלבד הותר בשעת מלחמה, אלא לאחר שכבשו הערים הגדולות והטובות וישבו בהן התיר להם שלל אויביהם. ולא בכל חלוצי צבא, אלא בארץ אשר נשבע לאבותינו לתת לנו כמו שמפורש בענין. וכן יין נסך שהזכיר אינו אמת, שבכל איסורי ע"ז היא עצמה ומשמשיה ותקרובות שלה הכל אסור, שנאמר (להלן ז, כו) שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא. ואם לא נתכוון הרב אלא להתיר סתם יינן במלחמה, וכי למה הוצרכנו לדבר זה, איסורי תורה הותרו גזרות של דבריהם יהיו אסורות.

הרי לן דמחזק מיקל הרמב"ן וסובר דלא רק מתוך הדחק הותר להם, אלא לגמרי הותר להם, אבל מאידך מחמיר וסובר דרק במלחמת כיבוש הארץ הותר להם, ולא שאר מלחמות. וגם חולק אמש"כ הרמב"ם להתיר אפילו יין נסך.

והנה לשיטת הרמב"ם הדרא קושית הרמב"ן לגבי היתר כלי סיחון ועוג לדוכתיה, דהא תירוצו של הרמב"ן הוא, דבמלחמת סיחון ועוג לא הוצרך לדיני הכשר כלים משום דגם מאכל"א

הותר להם, וכ"ז אינו אלא לשיטתו דקדלי דחזירי הותר להם לגמרי, אך לשיטת הרמב"ם שאין ההיתר אלא מתוך הדחק, שוב קשיא למה לא נצטוו כבר במלחמת סיחון ועוג על הכשר כלים.

כלים אינן בני יומן

והנה הראשונים כבר הקשו למה היו צריכים להכשיר כלי מדין כלל ועיקר, והא הכלים היו כבר אינם בני יומם, דעד שהגיעו למחנה ישראל ממקום המלחמה כבר עבר יום, וקי"ל דכלי שאינן בן יומו הוי נותן טעם לפגם, ומדאורייתא מותר להשתמש בו. ות"י הריטב"א (ע"ז סז, ב) דהיו שם טף ונשים שהחיו להם שבשלו בקצתם, והיו בני יומן. ואף על גב דאפשר למשהינהו עד למחר, התורה אמרה ההכשר הצריך להם למי שבא לבשל ביומן.

ולפי דברי הריטב"א יש ליישב דברי הרמב"ם בטוב טעם, דרק במלחמת מדין שהיה להם שבויים, אז היה צורך בדיני הכשר כלים, שכן ע"י השתמשות של השבויים נשאר הכלים בני יומם, אבל במלחמת סיחון ועוג שלא לקחו שבויים, כבר לא היה צורך בהכשירן, דעד שהגיעו למחנה ישראל כבר היו הכלים אינם בני יומם וממילא אין צורך להכשירן.

בשר נחירה

מיהו עדיין קשה קושיא עצומה על הרמב"ם, דהנה בחולין (יז, א) בעי רבי ירמיה אברי בשר נחירה שהכניסו ישראל עמהן לארץ מהו, (שהרי במדבר היו מותרין להם ורק כשנכנסו לארץ נאסרו בהם), ומק' הגמ' אימת, אילימא בשבע שכבשו השתא דבר טמא אישתרי להו דכתיב ובתים מלאים כל טוב, ואמר ר' ירמיה בר אבא אמר רב כתלי דחזירי, בשר נחירה מבעיא, אלא לאחר מכאן. והשתא לפי הרמב"ם דדוקא בשעת הצורך הותר להם, א"כ שפיר מיבעי ליה האם בשר נחירה שהיה עמהם כשנכנסו לארץ, אפילו בשבע שכבשו, אי שרי לכתחילה ולא בשעת הדחק.

ועי' ברדב"ז (בהל' מלכים שם) דמכח קושיא זו חידש בדעת הרמב"ם, דגם הוא מודה להרמב"ן דבמלחמת כיבוש א"י הותר אפילו שלא מן הדחק, אלא שלמד הרמב"ם מזה דגם בשאר מלחמות הותר עכ"פ מתוך הדחק. ובשו"ת הרדב"ז (ח"ו סי' ב אלפים רה) מיישב לפי"ז גם קושית הרמב"ן הנ"ל, דלכן במלחמת סיחון ועוג לא הוצרך להלכות הכשר כלים, דבמלחמת כיבוש א"י הותר הכל.

היתר אכילת שלל או כל דבר

ויש להעיר על עיקר דברי הגמ' בחולין, דבפשטות ההיתר של קדלי דחזירי הוא היתר באכילת שלל הגוים, וא"כ מהכ"ת שיתיר בשר נחירה שלנו שאיננו משלל הגוים, ושפיר מיבעי לגבי בשר נחירה אפילו בשבע שכבשו. ומקדלי דחזירי ליכא ראייה, דהתם הוא היתר מסויים דאכילת שלל.

נ"מ לענין נדרים

בעיקר שאלת הגמ' כתב רש"י שאין נ"מ להלכה אלא "דרוש וקבל שכר", שצריכין אנו לעמוד על האמת ואף על פי שכבר עבר. אבל הרא"ש (סימן כג) כתב דנ"מ לאדם שאסר עצמו באחד מן המינין מזמן ידוע ואילך, וכשהגיע הזמן היה לו מאותו המין שהיה אוכל והולך עד שהגיע הזמן, אם מותר לאכול מה שנתותר בידו. אי נמי כגון שרצו ב"ד לאסור דבר אחד, כמו שאסרו

גבינות העובדי כוכבים ושלקות וכיוצא בהן, אם אסור מה שיש לו ממנו מאותו המין ביד ישראל.

בשר שנשאר לו לפני תשעת הימים

בספר עיקרי דינים (או"ח סי' כ"ז א') הביא בשם ספר קול אליהו (סי' ה') וז"ל בעיה"ק ירושלים תובב"א נהגו שלא לאכול בשר מר"ח אב עד התענית, ואם נשאר לו בשר מממה שקנה לצורך אוכל נפש לר"ח או לשבת, שמע שאומרים בשם הרב מהר"א יצחק שהיה אוכל משירי ר"ח ושבת ושכן נהגו אחריו. והביא ראיה מפ"ק דחולין (יז, א) דאבעיא להו אברי בשר נחירה שהיה להם לישראל בכניסתם לארץ וכו', ונשאר בתיקו, והרא"ש ז"ל, כתב דנ"מ למי שאסר על עצמו מין אחד מהמינים בהגיע זמן פלוני וכו', ובנ"ד כיון שאינו אלא מנהג ונשאר הדבר בתיקו אזלינן לקולא.

ובספר דף על דף (חולין שם) הביא שהבני יששכר (חודש תמוז - אב מאמר א, י) כתב ע"ז שדבריו דברי קבלה ונקבל, אבל לדין יש תשובה, דאיברי בשר נחירה נאסר לאחר שניתן להם מצות שחיטה, והבשר היה להם במדבר טרם שניתן מצות שחיטה, אף שנשאר אחר מ"ת מהדבר ההוא, מ"מ י"ל דלא נאסר כיון שעכשיו הם כבר איברים ולא שייך בהו מצות שחיטה, משא"כ בנ"ד לגבי לאכול בשר אחר ר"ח אב שאסור מחמת האבלות ולא משום מצוה, אין ראיה להתיר מחמת שהיה בידו בשר מקודם לזמן האבל. אלא דקשה דלדבריו גם בדברי הרא"ש גופא יש לחלק מאיברי בשר נחירה, ות"י דמ"מ יש ליישב, דבנדון הרא"ש יש ג"כ מצות עשה מוצא שפתיך תשמור, ככל היוצא מפיו יעשה, משא"כ בני"ד, וצ"ע בכונתו.

והביא עוד שם בשם ספר נחפה בכסף (או"ח סי' ג') שיש לחלק בין ר"ח לשבת, דשירי שבת אסורים ושירי ר"ח מותרים, ותמה ע"ז הרב בעל קול אליהו דמחזי כי חוכא ואטלולא, ות"י דכיון דעיקר הראיה מאברי בשר נחירה שהיו מותרים עד היום ולא נאסרו מעולם, א"כ ר"ח שעדיין לא נכנס זמן אבלות, מה שהיה לו עד עכשיו עדיין לט נאסר, משא"כ בשבת שכבר נאסר מראש חודש, וההיתר לא היה אלא לשבת, י"ל דאחר השבת חוזר לאיסורו.

ט"ב שחל בשבת

והבני יששכר כותב ע"ז, ואני הקטן אומר לפי"ז א"כ יהא מותר גם בשבת שחל ביום ב' אב, שאז לא נאסר עדיין הבשר. עוד תמה, בשלמא בשר נחירה לא נאסר מעולם עד ביאת ישראל לארץ, משא"כ בנד"ד גם בשירי ר"ח יש לאסור, דהרי נאסר בשנה העברה, ואח"כ הותרה, ושוב נאסר, ע"כ אין לדברים הללו ראיות ברורות.

[דרך אגב מה שנקטו שמותר לאכול בשר בר"ח, לא כך נוקט המשנ"ב (תקנא, נח), אלא שמנהגינו לאסור מר"ח כולל לר"ח, אבל ראיתי בפסקי תשובות (סי' תקנא הערה 172) שבשירי כנה"ג כתב שכן המנהג בקושטא, ובמורה באצבע להחיד"א (סי' ח' סעי' רל"ג) כתב שבר"ח נהגנו לאכול בשר לכבוד ר"ח, ובכה"ח (ס"ק קכ"ו) שכן מנהג הספרדים בירושים, ושכ"כ בנן איש חי, דרכי חיים ושלוש תרס"ו שכן נהג הגה"ק ממונקאטש זצ"ל עפ"י קבלת אבותיו ורבותיו].

הכשר כלים מבליעת בשר או חלב

אכן על עיקר דברי הרמב"ן יש להקשות כמה קושיות. חדא דתירוצו של הרמב"ן נכון לענין הכשר הכלים מבליעות אסורות, אבל עדיין ק' למה לא הוצרכו להגעיל הכלים מבליעת בשר, כדי להתיר בהם בישול חלב, אי נמי מבליעת חלב, כדי להתיר בהם בישול בשר. דהא זה ברור דרק מאכ"א הותר להם, אך אם לקחו בתוך השלל חלב, לא היה להם היתר לבשלו עם בשר, וא"כ אפילו במלחמת סיחון ועוג, לא היה להם היתר להשתמש בכלי הבלוע בו בשר או חלב, ושפיר בעינן להכשיר הכלי.

והנה נחלקו הראשונים האם להלכה טעם כעיקר דאורייתא או אינו אלא מדרבנן. שיטת הרשב"א בחולין (צח, ב) דטעם כעיקר אינו אלא מדרבנן, וכ' שם וז"ל, נמצא פסק הלכה לענין טעם כעיקר, לפי דברי רש"י ז"ל אם נתחבה כף של איסור בתוך התבשיל, וכן כף חולבת בת יומה בתוך קדרה של בשר או בהפך, וכן חתיכת נבלה שנפלה בתוך הקדרה, בזמן שמכירה ולא נשאר בתוך הקדרה אלא פליטתה, וקודם שהספיק לשער אם יש ברוטב ובחתיכות ההיתר ס' לבטל האיסור, נשפך הרוטב ואי אפשר לעמוד עליו אם היה בו ס' לבטלו, הולכין בו להקל ומתירין אותו מספק, דהא ספקא דרבנן היא ולקולא, ומה שנשאר מן ההתר יהא מותר.

וכבר תמהו האחרונים אמש"כ דגם בכף חולבת שנתחב לתבשיל של בשר אינו אלא מדרבנן, הרי בבשר בחלב כו"ע מודים דטעם כעיקר מה"ת. ובכרתי ופילתי (סי' צח סק"ב) תירץ עפ"י הגמ' בע"ז (עו, א) דמאן דס"ל טעם כעיקר לאו דאורייתא, הטעם שאינו לומד מגיעולי מדין הוא משום דטעם בלוע בכלי נפגם פורתא, וממילא א"א ללמוד ממנו לשאר איסורים. ולכן סובר הרשב"א שאפילו בבשר בחלב, טעם הבלוע בכלי אינו אלא דרבנן ולכן בנשפך מותר מחמת ספק.

ואשר לפי"ז יש לנו פתח ליישב דברי הרמב"ן, ובהקדם מה שמביא הרא"ה מדבריו בס' בדק הבית (בית ד שער א), דהנה הקשו הראשונים למ"ד טעם כעיקר לאו דאורייתא למה הוצרכו להגעיל כלי מדין, הרי מה"ת אין לחוש לטעם איסור הבלוע בכלים. ותי' הרא"ה בשם רבו הרמב"ן דאין ההכשר אלא משום "מעלה" בעלמא, ובאמת אין חשש איסור מחמת הבליעות האסורות. ועי"ש בהמשך דחיוב הגעלה הוי מעין הכשר לטבילה, דצריך להוציא הבליעות של מאכ"א ורק אז אפשר שיחול עליו הטבילה עש"ה.

וממילא מיושבים היטב דברי הרמב"ן דלשיטתו קאזיל, דאם נקוט כדברי הרשב"א דטעם הבלוע בכלי אפילו של בשר או חלב אינו אוסר מה"ת וכדברי הכרו"פ, הרי שלדברי הרמב"ן דכל חיוב הגעלה אינו אלא "מעלה", ממילא לא קשה מידי למה לא הוצרך הגעלה בשביל טעם הבשר או החלב. דממ"נ משום חשש איסור מהבליעות ליכא כלל לפי הרשב"א, ומטעם "מעלה" נמי אין חיוב, דזה פשוט דרק בבליעות אסורות יש משום "מעלה" להוציא אותם, אבל טעם בשר לחוד או טעם חלב לחוד זהו היתר גמור, אין ענין להגעיל אותם.

טעם הבלועה יותר חמור מטעם

[ועי' בערוך השולחן (יו"ד צח, י) שכתב דלפי הרא"ה חמור יותר האיסור הבלוע בכלי, מבלוע במאכל היתר. ובזה מיושב דברי הרמב"ם (מאכלות אסורות טו, ג) שפסק שטעם כעיקר אינו אלא מדרבנן, וז"ל כיצד הוא ממשו כגון שהיה מן החלב כזית בכל שלש ביצים מן התערובת, אם אכל מן הגריסין האלו כשלש ביצים הואיל ויש בהן כזית מן החלב לוקה שהרי טעם האיסור וממשו קיים, אכל פחות משלש ביצים מכין אותו מכת מרדות מדבריהם, וכן אם לא

היה בתערובת כזית בכל שלש ביצים אף על פי שיש בהן טעם חלב ואכל כל הקדירה אינו לוקה אלא מכת מרדות. ואילו לענין כלים כתב (מאכלות אסורות יז, ב) וז"ל ולא אסרה תורה אלא קדרה בת יומה בלבד הואיל ועדיין לא נפגם השומן שנבלע בקדרה, ומדברי סופרים לא יבשל בה לעולם וכו'. וקשה מ"ש כלי שאסור מה"ת, מטעם שמותר מה"ת, ולהנ"ל ניחא דמגיעולי מדין לומדים שטעם בכלי אוסר, וזה חידוש, ולכן א"א ללמוד ממנו לשאר טעם.

טבילת כלים

מיהו, יש עוד קושיא על דברי הרמב"ן, דתינח דיני הכשר כלים לא נהגו במלחמת סיחון ועוג, משום דגם מאכ"א הותר להם, אבל למה לא נצטוו על מצות טבילת כלים, דזה אינו אלא מצוה בעלמא ומאי יפטרם מזה, הגע בעצמך אטו היו פטורין מלברך ברכת הנהנין.

גדר טבילת כלים

ואשר נראה בזה, דהנה בגמ' (ע"ז עה, ב) איתא, דברים שנשתמש בהן ע"י חמין כגון היורות הקומקמוסון ומחמי חמין, מגעילן ומטבילן והן טהורין. דברים שנשתמש בהן ע"י האור כגון השפודין והאסכלאות, מלבנן ומטבילן והן טהורין. ונחלקו הראשונים האם הסדר של הגעלה ואח"כ טבילה מעכב או לא. דעת התוס' דלא משנה הסדר כלל, ושפיר מצי להטבילם ואח"כ להגעילם. אבל הריטב"א ועוד ראשונים חולקים, וסוברים דרק אם מגעילם ואח"כ טובלם מועיל. ועי"ש בריטב"א שכ' וז"ל, וכן בדין שאם לא כן הרי הוא כאדם הטובל ושרץ בידו שלא עלתה לו טבילה כלל.

ויל"ע, מה יסוד מחלוקת הראשונים בזה. עוד צ"ב ההשוואה של הריטב"א לטובל ושרץ בידו, דמאי שיאטיה, הא התם הרי אחיזת השרץ הטמא הוי סתירה לטהרת המקוה, ולכן הטבילה במצב כזה לא הועילה כלום. אבל מה השייכות בין הטבילה להגעלה, הרי תכלית ההגעלה היא להוציא בליעות האסורות, ותכלית הטבילה הוא להביא הכלי מטומאת נכרי לקדושת ישראל כדאיתא בירושלמי, והובא כאן בראשונים, ומה שייך זה לטובל ושרץ בידו.

ונראה דהם נחלקו בהבנת דברי הירושלמי הנ"ל. דהתוס' מפרשים כפשוטו, דהטבילה היא כעין גירות, שיוצא מטומאה לקדושה, ולכן סוברים שאפשר לטבול גם לפני ההגעלה, דאין שום שייכות בין הטבילה להגעלה. אבל הריטב"א ודעימיה סוברים ש"טומאת נכרי", היינו "טומאה" שנובעת ממאכלות אסורות. וכן מוכח מדבריו לקמן שכ' וז"ל כלי סעודה אמורין בפרשה, פירוש ומשום דסופן להשתמש באיסור, ויצאו לקדושה. היינו דק"ל לריטב"א מדוע יש חיוב לטבול כלים חדשים, הרי עדיין לא נשתמשו בהן לאיסור, ותירץ דחיוב הטבילה הוא משום דסופו להשתמש בהן לאיסור. וע"כ דיסוד חיוב הטבילה היא למרק הכלי מהשפעת מאכלות אסורות, וזהו שחידש הריטב"א שאפילו אם סופן להשתמש בהן למאכ"א ג"כ צריך טבילה. אכן לפי תוס' שחיוב הטבילה היא מעין גירות, ודאי דקושית הריטב"א מכלים חדשים מעיקרא ליתא, דמה לי חדש מה לי ישן, סו"ס צריכים ל"גייר" הכלי ולהוציאו מטומאה לקדושה.

ולפי"ז מובן השוואת הריטב"א לטובל ושרץ בידו, דגם כאן קיומן של בליעות האסורות בכלי הוי סתירה לטבילה, היות וכל יסוד הטבילה הוא לטהר הכלי ממאכ"א שבו, ואם נשאר הבליעות בשעת הטבילה לא עשה כלום, והוי ממש כטובל ושרץ בידו.

כבר הבאנו דברי הרמב"ן (מובאים בבד"ה לרא"ה), דהגעלה הוי מעין הכשר לטבילה. וכ' שם דלכן אם לא הגעיל הכלי והשתמש בו אזי נאסר האוכל, דכל שאינו ראוי לטבילה אז הטבילה מעכבת. וצ"ב מה השייכות בין הגעלה לטבילה, דנימא שהגעלה הוי הכשר טבילה. אכן לפי הריטב"א הדברים מאירים כשמש בצהרים, דהא נתבאר דיסוד חיוב הטבילה היא לטהר הכלי מהשפעת מאכלות האסורות, ולכן סובר הרמב"ן דהגעלה שמוציא הבליעות של מאכ"א, הוי "הכשר" הטבילה וגם מעכב בטבילה.

ואשר לפי כל הנ"ל מובן היטב למה לא היו צריכים לטבול הכלים במלחמת סיחון ועוג. דכמו שכתב הרמב"ן דלא היו צריכים הגעלה, משום דגם קדלי דחזירי היה מותר להם, א"כ הוא הטעם והוא הענין למה לא היו צריכים גם טבילת כלים, דכל ענין הטבילה אינו אלא לטהר הכלי ממאכ"א, א"כ במלחמת סיחון ועוג, שהותר להם מאכ"א, שוב אין סיבה לטבול הכלים.

נטל"פ

כשמגעילים כלי יש בעיא שהטעם שנפלט מהכלי חוזר ונבלע בכלי, ושוב יאסר הכלי, כדי לפטור הבעיא או מחכים מעת לעת, ואז הטעם היוצא הוי טעם פגום ואם יחזור לכלי לא יאסר, ואע"פ שאסור להשתמש בכלי שאינו ב"י, וטעמו פגום, שאני התם דגזרינן בן יומו אטו אינו ב"י.

ביטול בששים

הדרך השנייה שיהיה ששים בכלי שמכשירים בו נגד הכלי שרוצים להגעיל, ואז הטעם היוצא מתבטל, ולא איכפת לי שיחזור לכלי. והק' הראשונים איך מותר לעשות דבר כזה הרי קי"ל שאין מבטלין איסור לכתחילה.

בספר איסור והיתר הארוך (שער כד) תי' בשם הרשב"ם דדוקא לאכול האיסור עצמו אין מבטלין דבר האסור, ובהגעלת כלים אין עושין שום דבר מן המים שפלט בהן האיסור.

כתב הר"ן (ע"ז יב, ב) דלא נאסר לבטל איסור לכתחילה אלא למי שמתכוין לבטלו כדי ליהנות ממנו, ומוכיח כדבריו שאם לא תאמר כן למי שסובר דמאי דאמרינן אין מבטלין איסור לכתחילה מדאורייתא הוא, ומוכח לה מדאמרינן (חולין צט, א) דזרוע בשלה חדוש הוא, א"כ היאך הכשירה תורה כלי מדין בהגעלה, שהרי ע"כ איירי בכלים שהם בני יומן, דאילו כלים שאין בני יומן אינן צריכין הכשר מן התורה לדידן דקי"ל (שם סח, ב) דנותן טעם לפגם מותר, ומעתה היאך צותה תורה להגעילן והרי הוא מבטל איסור הבלוע בהם לכתחילה במים שהוא מגעיל אותן, אלא ודאי לא אמרו אין מבטלים איסור אלא במתכוין לערב איסור בהיתר כדי ליהנות ממנו, אבל במתכוין להכשיר הכלי ואינו נהנה מן האיסור שרי.

ברכה על הגעלת כלים

בספר איסור והיתר הארוך (שער נח, קד) כתב שמה שמברכין על הטבילה ולא על הגעלה, היינו משום שהטבילה היא מצות עשה והגעלה מצות לא תעשה שלא לאכול נבילות, והוי כנקור גיד וחלב שאין מברכין עליו. מלבד לאו דעריות שמברכין עליו אגב עשה דקדושין. מבואר בדבריו שאין מצוה בהגעלת כלים, אלא שאסור לו להשתמש בכלי שנבלע בו טעם איסור משום שהכלי יפליט הטעם, וממילא חייב להגעיל את הכלי. (ומש"כ חוץ מעריות

שמברכין אגב קידושין, זה דלא כהרא"ש הידוע שברכת האירוסין אינו אלא ברכת השבח, שעל הקידושין א"צ לברך משום שיכול לקיים מצות פרו ורבו ע"י פילגש, ולפי הא"ח הברכה הוא על האיסור הואיל ויש כאן מצות הקידושין.

אבל הסמ"ק (מצוה קצח) מונה מצות הגעלה במנין המצוות, וז"ל להגעיל כלים דכתיב (במדבר ל"א) כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וגומר, משמע שמקיים מצות עשה בהגעלה, א"כ הדרא קושיא לדוכתיה למה אין מברכין עליו.

ובספר אורחות חיים (חמץ ומצה אות צה) ובספר רבינו מנוח (הל' חמץ ומצה) כתבו שהטעם שאין מברכין על ההגעלה כשאר המצוות, משום דאפשר לאשתמושי בכלים חדשים ואין צריך להגעיל הני כלים, נמצא דלאו מצוה היא להשתמש בהן. משמע שהיה קשה לו רק למה אין מברכין על הגעלת כלים בשביל פסח, וע"ז תי' שאפשר בכלים חדשים, אבל משום מה לא היה לו ה"א לברך על הגעלת כלים של כל ימות השנה, וצ"ע. שו"מ שבספר הגעלת כלים הביא שכן הק' בתבואת שור (יו"ד סי' ב), ותי' על פי דברי הר"י אבן פלאט שה"ט שלא מברכים על השבת גזילה וכו' משום דהוי מצוה הבא בעבירה, א"כ אם בישל בשר וחלב א"א לברך על ההגעלה, ורק חמץ בפסח ש"היתירא בלע"ה היה ה"א שיברך וע"ז תי' שאפשר בכלים חדשים. אבל צ"ע תינח בישול בב"ח, אבל בבישול שאר מאכ"א אין כאן איסור.

ועי"ש דמה"ט כתב רבינו מנוח שאין מברכין על ביעור חמץ אחר הפסח, שהוא משום קנס ואין קנס בלי עבירה. אלא דהק' עליו דא"כ למה מברך על ביעור חמץ באמצע החג, הרי ג"כ עבר על איסור.

בעיקר סברת הא"ח ורבינו מנוח מצאנו חבר להם בהרא"ש (כתובות פרק א, יב) שכתב וז"ל ולא דמי לשחיטה שאינו מחוייב לשחוט ולאכול, ואפ"ה כשהוא שוחט לאכול מברך, דהתם אי אפשר לו לאכול בלא שחיטה, אבל הכא אפשר לקיים פריה ורביה בלא קידושין, וגם התם אפקיה קרא בלשון ציווי דכתיב וזבחת ואכלת, אבל הכא כתיב כי יקח איש, ועוד דבקדשים אי אפשר בלא שחיטה, הילכך מברכין על כל שחיטה.